

Rusya Federasyonu ve Orta Asya Ülkeleri Arasında “Göç Gücü” Rekabeti

The “Power of Migration” Competition Between the Russian Federation and Central Asian Countries

Merve Suna ÖZEL ÖZCAN*

* Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

E-mail: mervesuna@yahoo.com

 ORCID: orcid.org/0000-0001-9027-3990

Ece SEVİNDİK**

** Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

E-mail: ecesevindik@hotmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0001-8559-5370

Öz

Göçün yarattığı etki, ülkelerin ve toplumların tarih boyunca ilişkilerini ve güçlerini sorgulatan bir realite yaratmıştır. Özellikle göçün devletler arası ilişkilerde boyutu bu noktada önemlidir. İpek yolu güzergâhı dünya tarihinde pek çok göç hareketine sahne olmuştur. Bu açıdan İpek yolu gibi önemli bir tarihsel kültürler arası geçiş hattında bulunan Orta Asya coğrafyası açısından göç konusu önemlidir. “Geçmişte olduğu gibi bugün de göç hareketleri güncel sorunlarından biridir” denebilir. Orta Asya bölgesi uluslararası gelişmelerle bölgenin iç dinamikleri kapsamında göç hareketlerinin değerlendirilmesi gereken bir bölgedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgede bağımsızlık kazanan ülkelerin durumlarının incelenmesi de ayrıca önem arz etmektedir. Çalışmanın ana sorunsalı Rusya Federasyonu ve Orta Asya ülkeleri arasında “göç”ün bir güç unsuru oluşturup oluşturmadığıdır. Bu noktada gerek Rusya’nın gerekse de Orta Asya ülkelerinin elini güçlendiren ya da zayıflatan bir durum olup olmadığı da sorgulanacaktır. Çalışmada bu anlamda sınırlılık olarak istihdam ve eğitim alanlarındaki göçlere odaklanılacaktır. Bu kapsamda Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlık kazanan Orta Asya ülkelerinde göç konusuna özellikle son güncel uluslararası gelişmeler ekseninde değinilecektir. Bu bağlamda çalışmada Rusya’nın bölgedeki gücü ve etkisi, güncel ve konjonktürel gelişmeler ekseninde ele alınacaktır. Nihai olarak bu gücün sorgulanması ise Orta Asya ülkelerinde ve Rusya’da göçün etkilerini görme amacı ile istihdam ve eğitim bağlamı odaklı kalınarak gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, göç, güç, Rusya, göçmen.

Abstract

The impact of migration has created a reality that questions the relations and power struggles of countries and societies throughout history. Notedly, the dimension of migration in interstate relations is crucial at this point. Throughout history, many migration movements had taken place on the Silk Road route. In this respect, Central Asian geography is on an important historical intercultural transition route like the Silk Road, and the migration is crucial for region. Like in the past, migration movements considered as one of the prominent daily problems of Central Asia. Main purpose of the choosing Central Asia in study is the scarcity of the study in the literature. Thus, the Central Asian is a region where migration movements should be evaluated within the scope of the internal dynamics of the region together with international developments. In addition, this region is also important to understand the situation of the countries that gained independence in the region in the post-Cold War period. The main problematic of this paper is whether “migration” emerged a power factor between the Russian Federation and Central Asian countries. At this point, it could be questioned whether there is an issue that strengthens or weakens the position of both Russia and Central Asian countries. Because of that, the paper also focus on migration in the feature of employment and education which is draw a limitation frame on paper. In Central Asian countries, which declared independence after the Cold War, will be discussed especially in the context of recent international developments. As a result the power and influence of Russia in the region try to be analysis in the context of current and cyclical developments. Finally, the questioning of this power will be focused on employment and education with the aim of its affects on Central Asian countries and Russia.

Keywords: Central Asia, immigration, power, Russia, immigrant.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Özel Özcan, M.S.; Sevindik, E. (2022). Rusya Federasyonu ve Orta Asya Ülkeleri Arasında “Göç Gücü” Rekabeti. *Journal of Diplomatic Research*, 4(1), 57-73.

Giriş

Dünya tarihi boyunca belli ihtiyaçlara binaen birey ya da kitlelerin hareket halinde oluşu, tarihsel bir mobilite ile medeniyetler arası etkileşimi de sağlamıştır. Uluslararası göç olgusu, tarih boyunca insanların yaşadığı sorunlar ya da farklı güdüler ile birlikte (keşif hareketleri, vb.) bölgeler ve kıtalar arası hareketleri gerçekleştirmesi ile karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel arka planı yanı sıra özellikle göç olgusu iktisadi, siyasi, sosyal ve toplumsal açıdan itici bir güç ile gerçekleştiği gibi, göç edilen coğrafya ya da bölge bağlamında da farklı uyum politikalarının oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Özellikle 2000'lerin başı itibari ile Orta Doğu coğrafyasında yaşanan çatışmalar ve Arap Baharı süreci ile uluslararası göç olgusu yeni bir boyuta taşınmıştır. Bu bağlamda düşündüğümüzde göç, özellikle son yıllarda küresel çatışma alanlarının artması ile önem kazanmaya başlamıştır. Çalışmaların özellikle son dönemde Orta Doğu bölgesine odaklanması, dünyanın farklı bölgelerinde var olan göç hareketliliğinin de bu bölge kesişiminde araştırılması ve incelenmesini önemli hale getirmektedir.

Bu çalışma kapsamında Orta Asya coğrafyasına yönelerek göç olgusunun bu bölgeden başlayan etkisi incelenecektir. Bu bağlamda göç, Orta Asya'nın sosyal ve ekonomik tarihi için de uzun zamandır hayati önem taşımaktadır. Yüzyıllar boyunca bölge pek çok medeniyetin bulunduğu önemli bir alan olmasının yanı sıra tarihsel ticaret yollarının da merkezidir. Bu bağlamda Orta Asya bölgesinden bahsederken sadece bir teritoryal alan değil, aynı zamanda tarihsel ve medeniyet alanlarının kesişim noktası olan bir coğrafya da akıllara gelmelidir. Bugün Orta Asya bölgesi açısından göç ekonomik olarak aktif nüfusunun %10 ila %16'sının başta Rusya Federasyonu olmak üzere kendi ülkelerinin dışında yaşadığı bir reelpolitik oluşturmaktadır (IOM , 2021, s. 6).

Çalışma kapsamında, Orta Asya ülkelerinde göçün bölgesel unsurlarının yanı sıra ülkesel veriler üzerinden incelenmesi gerçekleşecektir. Bu açıdan çalışma iç göçten ziyade uluslararası göçe odaklıdır. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı, Orta Asya bölgesinden gerçekleşen göçlerin Rusya'da yeni bir güç unsuru oluşturup oluşturmayacağıdır. Bu sorgulamanın nedeni Rusya Federasyonu'nun 1990'lardan itibaren çok hızlı ve çok miktarda göç almasıdır. Bu durum dış politika aracı olarak Rusya'ya karşı Orta Asya devletlerinin kullanabilir bir güç mü yaratmaktadır yoksa Rusya bu durumu kendi lehine mi çevirmektedir? Kısacası burada var olan göçün

gücü hangi taraf açısından kazanç sağlamaktadır bunun analizi önemlidir. Burada göç nedenleri açısından iki ana itici güdü olarak, çalışma (istihdam) ve eğitim konularına odaklanılacaktır. Söz konusu durum, bölge içinde farklı göç boyutlarının olmadığı anlamını taşımamalıdır. Ancak özellikle eğitim ve istihdam alanında göçün seçilmesinde son yıllarda artan beyin ve emek yoğun göçlerin etkisinin sorgulanması eş zamanlı olarak hedeflenmektedir. Bu kapsamda yapılan göçlere ait verilere çalışmada yer verilmiştir. Çalışmanın yanıtlamak istediği temel sorunsalı, uluslararası göç olgusu kapsamında Orta Asya devletlerinin iktisadi ve siyasi gücüdür. Bu bağlamda ilk olarak göç kavramından hareket ile Orta Asya coğrafyasının tarihsel yapısı bağlamında göç konusu ele alınacaktır. Elbette bu aşamada tarihsel olarak Rus İmparatorluğu ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) geçmişi de göz ardı edilmeyecektir. Bu durum çalışmanın kalanında Rusya Federasyonu ile devam eden bir tahakküm sürecinin var olup olmadığına da görülmesi açısından önemlidir. Son olarak ise güncel veriler ekseninde uluslararası göç ve Orta Asya'daki günümüz gelişmeleri ele alınacaktır.

Uluslararası Alanda Göç ve Etkileri

Göç, insanların o anda yaşadıkları yerden uzakta bir yere yönelmesine yol açan ihtiyaçların ve konjonktürel şartların bir sonucu olarak yapılan eylem şeklinde yorumlanabilir. Uluslararası göç, kişilerin bir ülke'den diğerine yerleşimi olarak tanımlanabilir. Uluslararası göçü, günümüzde daha sık gerçekleştirilen iç göç karşısında daha önemli yapan unsur, burada hareketin devletlerin dışında yani uluslararası hale gelmesidir. Bir diğer ülkeye yapılan göç, yine sonuçları açısından da uluslararası göçü daha önemli hale getirmektedir (Bratram, Poros, & Monforte, 2017, s. 13-14). Bu açıdan göç, coğrafi bir olgu olmakla birlikte insanlık tarihinin ortak bir olgusu olarak sıkça tekrarlanan bir deneyimdir (Bartram vd. 2019). Everett S. Lee'nin 1966 tarihli "A Theory Of Migration" adlı çalışmasında göç, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği olarak ifade edilmektedir ki bu da göçü biraz daha sınırları belirsiz hale getirir (Lee, 1966). Yani göç ülke içi, uluslararası, zorunlu, gönüllü, yasa dışı, yasal vb. pek çok ayrıma tabi tutulabilen bir hukuki zemini olan hareket eylemidir.

II. Dünya Savaşı'nı takiben göç eden insanlara yardım amacıyla kurulan ve şu an göç alanında en önde gelen uluslararası örgütlerden biri olan International Organization of Migration'ın

¹ Burada kavram olarak devlet yerine ülke kullanımının tercih edilmesinde teritoryal atıf mevcuttur.

(IOM) uluslararası göç tanımı: “Kişilerin ikamet yerlerinden uzaklaşarak ve uluslararası bir sınırı geçerek vatandaşı olmadıkları bir ülkeye gerçekleştirdikleri hareket (IOM, yty)” şeklindedir. Bu tanımlamadan hareket ile göçün etkisi noktasında uluslararası konjonktürel gelişmelerin yorumlanması ve incelenmesi, önemli hale gelmektedir. Bu durum özellikle SSCB sonrası Orta Asya bölgesi içinde yaşanan değişimler açısından önemlidir. Bir sonraki başlıkta değinileceği üzere özellikle uluslararası terörizm bağlamında bölgede Afganistan’da yaşananlar komşu ülkeleri direkt olarak etkilemektedir ki bu da uluslararası göç hareketlerine doğrudan katkı sağlamaktadır.

Diğer taraftan çalışmamızı, belli bir bölge ile sınırlamamızda özellikle bu göç hareketlerindeki devrim önemli hale gelmektedir. Yani bölgeler açısından bakıldığında farklılıklar söz konusudur. Özellikle Orta Doğu ve Afrika dikkat çekmektedir. Castles ve Miller (2014)’a göre Fas’tan İran’a kadar uzanan geniş bir alan olan Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Middle East and North Africa-MENA), karmaşık nüfus hareketlerinden etkilenmektedir. Yine Venezuela’da olduğu gibi ekonomik ve politik istikrarsızlık göç dalgaları yaratabilmektedir. IOM’nin 2020 Dünya Göç Raporu’nda yer alan göç koşulları arasında, çevre ve iklim değişikliğinden kaynaklı göçler de öne çıkmaktadır ki Mozambik, Filipinler, Çin, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de dâhil olmak üzere dünyanın birçok yerinde bu örnekler görülmüştür (IOM, 2020). Zorunlu göç bağlamında konuya bakıldığında, bir bölge ya da ülkede bulunan insanların refahı veya yaşamlarını tehdit eden durumlar nedeniyle bu yer değiştirme hareketinin gerçekleştiği görülmektedir. Zorunlu göçün özgür olarak tercih edilmediği; bunun yerine bir zorlama sonucu olarak yapılan göçlere atıfta bulunması gözden kaçırılmamalıdır (Bratram, Poros, & Monforte, 2017, s. 151). Ancak Castles’e göre bu noktada zor olan, neyin ya da hangi olayın zorlama olarak değerlendirileceğidir. Castles, bu zorluğu açığa kavuşturmak ve zorunlu göç kavramını genişletilmek konusunda önemli çaba harcamaktadır (Castles, 2003).

Öte yandan uluslararası göç konusu yeni bir olgu değildir. Soğuk Savaş öncesi dönemde de bu durumun uluslararası politikada aktif bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Weiner’in 1985 yılında yayınlanan “On International Migration and International Relations” makalesi bu sürece ilişkin önemli örneklerden biridir. Tıpkı bugün var olduğu gibi o gün de özellikle gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere ve gelişmekte olan ülkeler arasında uluslararası sınırları aşan

nüfus hareketleri dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu nüfus hareketlerini etkileyen devletlerarasındaki çatışmalar da önemli bir reelpolitik içinde okunmalıdır. Örneğin Soğuk Savaş dönemi içinde Kamboçya’daki Vietnam saldırısı, Tayland sınırına yeni bir mülteci hareketi oluştururken; bölgeye yakın diğer bir coğrafya olan Kuzey Sri Lanka’dan Hindistan’a kaçmakta olan Tamiller, söz konusudur. Afrika’da ise Nijerya hükümeti 700.000 göçmen işcinin derhal ülkeyi terk etmesi gerektiğini açıklamasının akabinde Gana ile ilişkiler gerilmiştir (Weiner, 1985: 441). Görüldüğü gibi uluslararası alanda göç konusu her daim aktif ve canlı bir şekilde devletler arası ilişkilerde yerini korumaktadır. Bu açıdan “göç”ün güç politikası bağlamında değerlendirilmesi de bu gerekliliği destekler niteliktedir.

Diğer taraftan bir ülkenin/devletin göç almayı teşvik edebileceği gibi başka bir ülkenin/devletin emek ihraç etme yönünde göç vermeyi desteklediği durumlarda söz konusu olabilir. Bu durum devletler arası ikili anlaşmalar (Örneğin Fransa- Cezayir ilişkilerindeki gibi) ya da Basra Körfezi ülkelerinde olduğu gibi çok taraflı düzenlemeler ile mümkün hale getirilebilir. Ayrıca bir devlet etnik bir azınlığın göçü etmesini teşvik edebilirken yine ilgili etnik grubun çoğunluk olduğu başka bir ülke göçmen girişini kabul edebilir. Bahsi geçen tüm bu göç anlaşmaları açık olduğu gibi zımni de olabilir (Weiner, 1985: 447-448). Bu açıdan devletlerarası ilişkinin ve göçün güç oluşumu, bu ikili ilişkilerin boyutu ve karşılıklı nüfuzlarının kapasitesine de bağlı hale gelmektedir.

Son olarak, göçün etkisi noktasında iki teoriye değinmek önemlidir. İlk olarak realizme göre bir göç konusunda kontrol mekanizması elzemdir. Yani uluslararası göçün hükümetler tarafından nüfus, işgücü piyasaları ve insan sermayesinden, ırk, kültür ve din konularına kadar geniş bir alanda ulusal çıkarları korumak için düzenlemeler yapması gereklidir (Hollifield, 1992: 569). Bu bahsi geçen kontrolün tatbik edilmesi devletin iç politikasında olduğu kadar dış politikasında da ulusal çıkar ve güvenliği eş güdümlü hale getirecek bir durum olarak görülmelidir. Realizmin güç odaklı olması burada göç olgusunun kontrol ve gerekli durumda araçsallaştırılması bağlamında etki alanı yaratabilecektir. İkinci olarak Marksist-Leninist literatüre göre ise göç olgusu emek yoğun bir okuma odaklıdır. Ekonomi politik bağlamda teori, uluslararası göçün liberal devletlerde otorite ilişkilerinin sermaye yönünde şekillendiğine işaret eder. Bahsi geçen durum emeği sermayenin eylemlerine bağımlı kılmaktadır ki

bu da ticaret, yatırım, kiralama veya işten çıkarılma kararlarını kapsayan bir durumdur (Hollifield, 1992: 569-571). Bu bağlamda da karşımıza emek yoğun göçün gücü ile birlikte devletlerin özellikle dış politikada göç konusunda geliştirdikleri politikaları ulusal çıkarları ile harmanlaması mevzuu çıkmaktadır. Nitekim uluslararası göç kendi başına bir eylem/hareket olmadığı için hem alıcı hem de gönderen ülkeler açısından önemli bir etki ve güce sahiptir. Bu durum bölgesel, kültürel, iktisadi, siyasi ve sosyolojik farkların yanı sıra uluslararası alanda da bir diaspora ya da azınlık gücünün sağlanması açısından sorgulanabilir. Bu bağlamda uluslararası göçün gücü ve ülkeler arası etkileri noktasında yaratımları günümüz dünyasında farklı politik adımları ve yaklaşımları da ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Avrupa bağlamında aşırı sağ ve İslomofobi gibi durumlar bir anlamda bahsi geçen durumun tezahürü olarak görülebilir (Kaya ve Özel Özcan, 2021). Elbette bu durum her bölge açısından farklılık arz etmektedir ki, bu çalışmada odak Orta Asya seçilerek bir anlamda Avrupa'dan farklı bir bölgenin tablosu çizilmeye çalışılacaktır.

Tarihsel Olarak Göç Hareketleri ve Sürgün Politikaları Ekseninde Orta Asya ve Rusya

Orta Asya'nın coğrafi konumu Hazar Denizi ve Batı Çin arasında geniş bir alanı ifade etmektedir. Bu geniş coğrafi alanın yanı sıra bölge özellikle SSCB sonrası dönemde bağımlılıklarını kazanan olan beş ülkeyi Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan kapsamaktadır. Bu noktada bölgenin büyük bir kısmı için esasen Türkistan adı kullanılmaktadır. Türkistan, ilk kez İranlıların, daha sonra da Arapların Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgeleri tanımladıkları bir kavram olarak kullanılmıştır 19. Yüzyılın Ortalarına kadar bölge Türkistan yani Türk yurdu olarak ifade edilmiştir (Taşağul, 2012: 556).²

Bölgenin yaklaşık yüzde 60'ı çöldür ve aşırı karasal bir iklimi ortaya çıkmaktadır. Geniş çöllerin hâkim olduğu iç kesimlere bozkırlar, Doğu Avrupa bozkırlarının bir uzantısı olarak kabul edilmektedir ki bu noktada bazı coğrafyacılar Avrasya Bozkırlarını tek ve homojen bir coğrafi bölge olarak ele alırlar ("Central Asia and Afghanistan" yty). Bölgede su kıtlığına bağılı olarak, çoğu insan nehirlerin verimli kıyıları boyunca veya güneydoğudaki verimli dağ eteklerinde düzensiz bir nüfus dağılımı oluşmuştur (Barisitz, 2017,

s. 6). Orta Asya'daki en büyük beş etnik grup, sırasına göre Özbek, Kazak, Tacik, Türkmen ve Kırgız'dır. Bununla birlikte bölgede Rus imparatorluğu ve Sovyetler Birliğı tarihsel bağı sonucu, çok sayıda Rus ve Ukraynalının bulunduğu da görülmektedir (Cunningham. yty).

Orta Asya bağlamında konuya bakıldığında, yoğun göç hareketleri olan bir bölge olduğu görülmektedir. Orta Asya'dan göç hareketlerinin kökleri, Rus İmparatorluğu ve SSCB dönemine uzanmaktadır. Burada genel olarak çeşitli iç ve dış göç hareketleri söz konusudur. Göç konusunda iki durum karşımıza çıkar biri ülke içerisinde göçün pasaportlar ile kontrollü gerçekleştirilen yönü ikincisi de sürgün politikası bağlamında uygulanan zorunlu göç olgusudur. İlk olarak Orta Asya'da göç hareketlerine bakıldığında Rus Çarlığı ile bu süreci başlatmak yakın döneme ışık tutacaktır. 10. Yüzyıl itibarı ile Rus Knezliklerinin yayılımlarının Kiev ve akabinde Moskova etrafında merkezileşme ile güçlenmesi yayılım alanlarının Kafkaslar, Orta Asya ve Sibirya bölgesini de içine alacak şekilde gerçekleşmesini ortaya çıkarmıştır. Rus toplumsal yapısı içinde göç konusunda köylüler arasındaki göç hareketliliğinin bireysel tercihlere bağılı şekilde sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durumda dönemin ulaşım şartları ve teknolojik gelişimin yanı sıra toplumsal kültür bağlamında mir kavramı da önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Diğer taraftan köylü sınıfın yanı sıra ticari veya kişisel seyahatlerin de oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Göç olgusunun yanı sıra pasaport ile seyahat hakkı özellikle asiller ve yüksek rütbeli askeri personele verilen hareket özgürlüğü olarak görülmektedir. Burada pasaport ile seyahat ya da bunun bir hak olarak görülmesi eş zamanlı kontrolü de ortaya çıkaran bir durumdur. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Rus İmparatorluğunda sanayileşmesiyle birlikte mavi yakalı insan gücüne olan talep artmıştır. Bu da, nüfus hareketliliği üzerindeki var olan sıkı kontrolün kaldırılması ya da azaltılmasını gerektirmiştir. Bunun nedeni pasaportların sadece pahalı olması değil aynı zamanda bölge sakinlerinin kurallara uymak konusunda isteksiz hale gelmesidir. Nitekim 1894 yılında III. Alexander İkamet Belgeleri Tüzüğü kabul etmiş ve böylece şehir sakinlerinden kalıcı bir izin almalarına dair zorunluluk kalkmıştır (Rahmonova-Schwarz, 2010).

İkinci olarak İmparatorluk dönemi sürgün politikası göçün farklı bir boyutunu ortaya çıkarmak-

² Türkistan bölgesi : "İran'ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dâhil Pamir ve Hindukuş-Kunlun (Karanlık) dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına ulaşan, Moğolistan'la birlikte Güney Sibirya'nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı (Taşağul, 2012: 556)" geniş coğrafi alandır.

tadır. Kitlelerin yoğun olarak yerlerinden edilmesi ve yer değişimine tabi tutulması, Rusların tarih boyunca uyguladıkları politikalar olmuştur. Bu örneklerden biri özellikle Sibirya'nın sürgün alanı olarak kullanılmış olmasıdır. Rusya'da ceza sisteminin parçası olarak sürgün, genel suçlar ve siyasi suçlara karşı uygulanmış durumlardandır. Rusya İmparatorluğu'nun orta bölgelerinden doğu sınır bölgelerine uzanan sürgün sistemi, kaotik düzenlemelerden oluşmaktadır (Popova, 2018). Bu kapsamda sürgün politikasının anlamı, Post yapısalcı Fransız filozof Michel Foucault'nun ceza sistemi olan kontrol ve disiplin dayalı hapisane sisteminden³ farklı olarak karşımıza çıkmaktadır (Pol-Droit, 1975). Burada söz konusu olan sürgün politikası kapsamında var olan eylem, Popova'nın iddiasına göre Foucault'nun hapsedme bağlamındaki devletin kontrolü idealine bir karşıtlık içindedir. Çünkü sadece sürgün etme değil, aynı zamanda birey ve bireylerin devlet tarafından terk edilmek anlamı da söz konusudur (Popova, 2018, s. 134-135). En dikkat çeken sürgün örneklerinden biri 1830'lu yıllarda yaşanmıştır. Avrupa'da Napolyon Fransa'nın milliyetçiliği Koalisyon savaşları ile yayması ile birlikte Fransız İhtilalinin fikirleri tüm Avrupa'ya sirayet etmiştir. Polonya 1815 Viyan Kongresi ile Prusya ve Rusya'nın nüfuz alanı olarak parçalanmış bir haldedir. Özellikle Rusların ülkede takip ettiği Lehlere karşı baskıcı politikalar milliyetçiliği körüklemiştir. Rus İmparatorluğu o dönemde, Polonya'da yaşanan isyanı bastırması ve akabinde milliyetçileri sürgün etmiştir. Bu politikada ancak II. Aleksandr döneminde yaşanan yumuşama sürecinde değiştirilmiştir. Bu dönemde Rus İmparatorluğunda reform hareketlerinin önü açılmaya başlamıştır.

İmparatorluk dönemi akabinde Bolşevik İhtilali sonrasında göç konusu yeniden gündeme gelmiştir. Vladimir Lenin dönemi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulmasına giden süreçte bir geçiş olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu süreçte merkezleşme amacının yanı sıra Menşevikler ile Bolşevikler arası iktidar çatışması devam etmektedir. 1917-1922 yılları arasında yeni kurulan sosyalist devletin büyük bir devlet kurma politikalarında göç, yerleşim ve istihdam yönetimi önem kazanmıştır. Bolşevikler, kısa sürede tüm nüfus üzerinde tam kontrol sağlamış olsalar da esasında çarların hareketlerini kısıtladıkları köy-

lülere karşı sergiledikleri tutum benzer olmuştur. Buradaki tek istisna köylülerin yanı sıra eski burjuvazi ve üst sınıf mensuplarının ikamet kaydı almalarını talep etmeleridir (Rahmonova-Schwarz, 2010). SSCB döneminde Vladimir Lenin'in akabinde Komünist Partisi Genel Sekreter (KPGS) olan Josef Stalin liderliğinde görmekteyiz. Stalin döneminde göçün yönetimi, insanların hareketine ilişkin kısıtlamaların kurumsallaştırılması ile sağlanmıştır. Bu dönemde ayrıca SSCB, 1920'li ve 1930'lu yıllardaki milliyetler inşası sürecinde, Orta Asya devletlerinin sınırlarını çizmiştir (Hirsch, 2005, s. 1-9). Bu dönemde II. Dünya Savaşına giden süreç içinde SSCB'de 1933 yılı itibarı ile yeni politikalar benimsenmiş ve milliyetçilik ile faşizmin etkisi, İtalya ve Almanya'da olduğu gibi SSCB'de de kendini göstermiştir. "Sovyet insanı" yerini *yeniden Ruslaştırma* politikalarına bırakmıştır. Stalin Dönemi içinde asimilasyon politikalarının uygulanmasının yanı sıra sürgün politikaları ile pek çok halk Ruslaştırılmaya çalışılmıştır. Bunun en dikkat çeken örneklerinden biri Kazaklar üzerinde 1926-1939 arasındaki nüfus azalması ile görülebilir. Bu dönemde Kazakların nüfusunda yaklaşık 869 bin azalma söz konusudur (Lorimer, 1946, s. 140).

1960'lı ve 1980'li yıllar arasındaki dönemde, Orta Asya cumhuriyetleri demografik bir artış yaşamıştır. 1953 yılında Stalin'in ölümünü takiben kısa süreli bir iktidar boşluğunun akabinde, KPGS Nikita Kruşçev'in başlattığı "de-Stalinizasyon"⁴ politikasıyla, işçilerin hareketliliği üzerindeki kontrol gevşetilmiştir (Lewis & Rowland, 1979, s. 19). Bu dönem, SSCB'nin Orta Asya gibi daha az gelişmiş çevrelerinde Ruslaştırma politikaları ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi çabalarıyla birlikte, eğitilmiş gençlerin olduğu bir dönem olmuştur. Birçok seçkin, yükseköğretim kurumlarında okumak için Rusya'ya gitmiştir. Birçoğu beklendiği gibi menşei bölgelerine geri dönmüştür ve gelecek vaat eden kariyerlere devam etmiştir. Ancak bazıları Rusya'ya yerleşmeyi seçmiştir. Kaynaklara göre, 1970 yılında toplamda 140.000 Kırgız, Tacik, Özbek ve Türkmen Rusya'da ikamet etmektedir. Bu sayı 1989 yılında 248.000'e yükselmiştir (Sahadeo, 2007, s. 563). 1980'lerin sonları, SSCB'nin reform ihtiyacı dönemi olarak görülmüştür. Bu dönemde SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov -dönemin SSCB KP Genel Sekreteri- ilk aşamada ülkede var olan

³ Burada bahsi geçen durum Foucault'nun iktidar olgusunu hapisaneler ve ceza sistemi üzerinden ele almasıdır. Tarihin ve beraberinde devletlerin farklı bir yönünü ele alan Foucault modern toplumu kontrol ve disiplin üzerinden kurgulanan mekanizma bağlamında hapisaneler aracılığı ile özellikle Batı toplumları ekseninde incelemektedir. İktidarın hapisaneler aracılığı ile kontrolün yanı sıra cezalandırma ve ceza sürecini de işlettiğine yer vermektedir (Foucault, 1992).

sorunlu yapıyı çözüme adına *glasnost* (açıklık) ve *perestrojkayı* (yeniden yapılanma) ilan etmiştir. Bu politikalar bağlamında, SSCB'nin göç prose-dürleri değişmiştir.

1991 yılında, SSCB'nin çöküşünü takiben bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya ülkelerinde göç, yeni bir konu haline gelmiştir denebilir. Geçmiş yıllarda göç konusu, ülke içinde var olan bir durumken artık uluslararası göç dalgası olarak ele alınabilecek bir zemine ulaşmıştır. 1991'den sonra eski Sovyet cumhuriyetlerinden 20 milyondan fazla insan daimi ikamet yerini değiştirmiştir. 2000'lerin başına kadar Rusya yaklaşık 12 milyon göçmeni kabul etmiştir (Bartolomeo, Makaryan, & Weinar, 2014, s. 7).

Bu dönem içinde özellikle ayrılan ülkelerden ana-vatanlarına dönen devasa Rus dalgaları da dikkat çekmektedir. Ancak 1990'lar boyunca hâkim olan bu trend, 2000'lerde azalmaya başlamıştır. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nden Rusya'ya göç, 1 milyondan fazla yasal göçmenle 1994 yılında zirveye ulaşsa da esasen "etnik" Ruslar, burada önemli bir paya sahiptir.

Öte yandan gelişen ve büyüyen Rus ekonomisi, özellikle BDT ülkelerinden göçmen işçileri çekmeye başlamıştır ve resmi kaynaklara göre, ülkelerindeki yasal işçi göçü ölçęi istikrarlı bir şekilde büyümüştür: 2002'de bölgede yaklaşık 390 bin göçmen işçi varken 2010'da bu rakam 1,7 milyonu aşmıştır (Bartolomeo, Makaryan, & Weinar, 2014, s. 8). Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir durum ise 2000'lerin başında özellikle etnik çatışma ve iç savaşların sona erdiği ya da donduğu Kafkasya, Tacikistan ve Moldova başta olmak üzere bölge ülkelerinde ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasına bağlı olarak 2004 yılında, BDT ülkelerinden sadece 74.000 kişi yasal olarak Rusya'ya göç etmiştir. Dolayısı ile 2000'lerin başında Rusya'ya göç trendi azalma eğiliminde olmuştur (Laruelle, 2007).

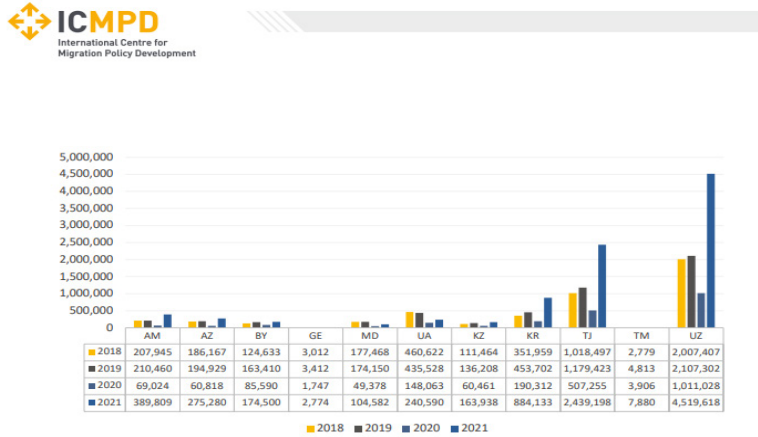
Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun 1990 sonrasında, ilk aşamada bir çekim merkezi olmasa da özellikle 2000 yılını takiben, artan enerji fiyatları ve iktisadi gelişmeler ekseninde Orta Asya ülkeleri açısından yakın coğrafyada önemli bir merkez haline geldiği yorumu yapılabilir. Bu açıdan 1991 yılı sonrasında Orta Asya coğrafyasında göç konusu incelenirken, Soğuk Savaşın iç göçü olarak değerlendirilebilecek bir hareketin uluslararası göç haline döndüğü görülmektedir. Sınırların değişmesi ve yeni bağımsızlık kazanan ülke ilişkileri de bu noktada belirleyici hale gelmektedir.

Rusya Federasyonu'nunda göç ve göçmen yapısına bakıldığında uzun süreli, hatta yasadışı olarak yerleşmelerine veya mevsimlik çalışıp çalışmamlarına bağlı olarak farklı aile yapılarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum, Rusya Federasyonu içinde bir Orta Asya diasporası oluşumu için tam olarak bir güç unsuru oluşturmamaktadır. Rusya'nın göçü bir güç unsuru olarak kullanacağı alanlar özellikle emek yoğun alan açısından daha fazladır. Ayrıca bu yapı içinde Orta Asya ülkelerinin Rusya üzerinde bir dış politika aracı olarak bu göç konusunu kullanmaları kısa vadeli politikalar üretimi açısından da düşündürücüdür. Rusya'ya yerleşen Çinli, Vietnamlı ve Afgan göçmenler çoğunlukla aileleri ile birlikte göç etmekte ve ülkeye uzun dönemli yerleşmektedir. Buna karşılık Orta Asyalı göçmenler daha kısa vadeli bir amaç ile hareket etmektedir. Yani geçici iş aramakta ve Rusya'da aileleri olmadan tek başlarına kalmaktadırlar (Laruelle, 2007, s. 106). Dolayısı ile Rusya'nın bir göç merkezi olarak gücü söz konusudur ki bu da kısa vadeli göç mantığı içinde Orta Asya ülkeleri açısından da Rusya'nın nüfuzunu güçlendiren bir arka plan yaratmaktadır.

Orta Asya bölgesi, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde göç hareketleri bağlamında dikkat çeken bir coğrafya haline gelmiştir. 2022 verileri kapsamında bölge nüfusu 76.474.805'tir (WPR, 2022). Bölge nüfusunun hızla artmaya devam ettiği Orta Asya'da Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Nüfus Beklentileri 2019 yılı raporuna göre 2050 yılına kadar, nüfusun %36,9 oranında büyümesi beklenmektedir. Bu da bölgenin 100 milyonluk nüfus eşiğini aşması anlamına gelmektedir (Makhanov, UN Population Prospects: Case of Central Asia, 2020). Rusya Federasyonu, özellikle bölgedeki göç ilerleyişi ve göçmenler için birincil varış noktası olarak görülmektedir. Burada Orta Asya ülkelerinin ortak bir Sovyet geçmişi, coğrafi yakınlık, Rusya'nın yoğun göçmen işçi ihtiyacı ile Rus dili ve kültürüne aşinalık gibi durumların olması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Grafik 1'de görüldüğü gibi Rusya Federasyonu bölgeden özellikle iş göçü olarak yoğun bir göç hareketi ile karşı karşıyadır. Bu açıdan Avrupa kıtası Rusya'nın gerisinde olsa da, Orta Asyalı göçmenler için önemli diğer varış bölgesidir. Orta Asya ülkelerinden Avrupa'ya işgücü göçü niceliksel olarak Avrasya'daki göç akımlarıyla kıyaslanamaz, ancak sayısal olarak bu göç giderek ivme kazanır: 2019 yılı Eurostat verilerine göre toplam 7,123 Orta Asyalı çalışmak için Avrupa'ya göç etmiştir (Gulina, 2020). Ayrıca 2016 ve 2019 yılları arasında, Avrupa Birliği (AB) bağlamında göç konusunda çalışma, eğitim veya yaşama izni alan

Grafik 1. Rusya’da iş nedeniyle kalış verileri

Kaynak: (ICMPD, 2022, s. 12)

Orta Asya vatandaşlarının sayısı artmıştır. Ayrıca aynı dönemde Güney Kore’ye yerleşen çoğu Kazak ve Özbek olmak üzere Orta Asyalıların sayısı 10.779’dan 20.694’e yükselmiştir (Khashimov, Zhandayeva, Nuranova, & Aisarina, 2020, s. 1-2).

Öte yandan sonraki bölümlerde yer alacağı üzere Orta Asya bölgesinde 2000’li yılların başından itibaren, Sovyet sonrası alanda ortaya çıkan göç sisteminin, Rusya Federasyonu etrafında birleştirici bir unsur olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Rusya ev sahibi ve kısmen de transit ülke olarak oluşan göç hareketinde her ülke için merkez konumdadır. Rusya ile alakalı olarak belirtmemiz gereken bir diğer nokta dil unsurudur. Çalışmak için yurt dışına gitmeyi planlayan Orta Asyalılar genellikle Rusya’yı tercih ederler. Rus dilini bilmek Orta Asya’dan gerçekleşen istihdam bağlamındaki göçler açısından önemli bir araçtır. Ayrıca ülkeye gelen iş arayanların çoğu, sosyal ağlar, aile bağlantıları veya özel aracilar aracılığıyla iş bulmaktadır (Ryazantsev, Bogdanov, Dobrokhleb, & Lukyanets, 2017). Dil ile bağlantılı olarak eğitim alanına da bu durumun önemli bir yere sahip olduğunu belirtebiliriz. Ancak şunu da eklemek gerekir ki Rus dili 1990’lı yıllarda sahip olduğu etkiye sahip değildir.

Özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasını takiben geçen yaklaşık 20 yıllık süreçte Orta Asya ülkelerinde Rus dilinin etkisinin azalmaya başladığı görülmektedir. Bunun en önemli göstergesi de bugün bölgede birçok gencin Rusçayı konuşmıyor oluşudur. Burada bir diğer faktör de şüphesiz SSCB’nin dağılmasının akabinde bölgede bulunan Rusların da buldukları ülkelerden ayrılmalarıdır. Örneğin 1991’den itibaren Türkmenistan’daki Rusların üçte ikisi ülkeyi terk ederken bu oran Tacikistan’da, Rusların yüzde 80’inden fazlasının ülkeyi terk ettiği bir tablo or-

taya çıkarmıştır (Tahir, 2011). Elbette bu durum her ülke açısından aynı değildir. Ancak bölgede dilin yavaş yavaş hegemonik etkisini kaybetmesi de göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.

Diğer taraftan 2021’de Covid-19 salgını ile birlikte tüm dünyada yaşanan kapanma dönemi içinde Orta Asya ülkeleri de belli kısıtlama politikalarına başvurmuştur. Bu bağlamda göç konusunda bu dönem içinde yaşanan gelişmelerin kapanma süreci ve pandemi ile eş zamanlı okunması önemli olmakla birlikte özellikle, göç hareketliliği hususunda Afganistan’daki gelişmeler de önemlidir. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) ve ABD birliklerinin Afganistan’dan çekilmesi Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan’ın başta olmak üzere bölgeyi göç hareketi ile karşı karşıya bırakmıştır. Örneğin Temmuz 2021’de Tacikistan, 100 bin civarında Afgan mülteciye ev sahipliği yapabileceğini açıklamışsa da kısa bir süre sonra ülke, bu göç hareketini karşılamasının mümkün olmayacağını açıklamıştır (ICMPD, 2022, s. 7).

Bu gelişmenin yanı sıra Orta Asya’daki önemli göç sorunları, devletlerarası diyalogun yetersiz olması; uluslararası, bölgesel ve ulusal göç süreçlerinin uyumlaştırılmaması; yetersiz ve gelişmemiş yasal çerçeveler; devlet kurumlarının göç konusundaki kapasitelerinin yetersizliği gibi durumları da içinde barındırmaktadır. Bu durumlara bölgesinin siyasi, sosyal, iktisadi alanlar başta olmak üzere istikrarsız yapısını da eklemenin yanı sıra insan hakları bağlamındaki ihlaller de sürecin sağlıklı ilerlemesinde sorunlar ortaya çıkaran bir husus olarak gözden kaçırılmamalıdır (IOM, 2021). Bu bağlamda düşünüldüğünde hükümetlerin, göçü kalkınma gündemine dâhil etme kapasitesinden yoksun olması önemli bir sorun haline gelmektedir.

Tablo 1: Orta Asya Ülkelerinden Rusya'ya Alınan Çalışma Vizeleri

	2018	2019	2020
Özbekistan	2.007.407	2.107.302	1.011.028
Kazakistan	111.464	136.208	60.461
Türkmenis- tan	2.779	4.813	3.906
Kırgızistan	351.959	453.702	190.312
Tacikistan	1.018.497	1.179.423	507.255

Kaynak: (The Oxus Society for Central Asian Affairs, 2020)
(The Oxus Society for Central Asian Affairs, yty)

Soğuk Savaş Sonrasında Orta Asya Ülkelerinden Gerçekleşen Uluslararası Göçün İktisadi Güç Bağlamında Değerlendirilmesi

Göçün yarattığı etkiler bağlamında itici faktörlerin öne çıkan durumlarından biri, şüphesiz iktisadi istikrarsızlıktır. Burada var olan göç durumunda sadece emek yoğun bir göç hareketi değil aynı zamanda kalifiye eleman bağlamında da beyin göçü, eğitilmiş ve yetenekli insanların ülkelerinden başka ülkeye göç etmesi durumunu karşımıza çıkarmaktadır. Bu hareketin, menşei ülkenin refahı ve kalkınması üzerindeki etkisi faydalı veya zararlı olabilir. Bu açıdan çalışmanın özellikle istihdam ve eğitim odaklı olması ekonomik fırsatlara belirleyiciliğinin, beşeri sermayeye dönüşmesi açısından hareketliliği görme açısından önemlidir. Burada var olan beşeri sermaye göçmenlerin göç fırsatlarının kendilerini rahat bir yaşam ve refaha kavuşturacağı varsayımı kadar, insan sermayesi edinme noktasında varış ülke için de derin bir etkiye sahiptir (Girsberger, 2017).

Ülkeler arasında ilk olarak Özbekistan'a bakıldığında, 2021 Ekim ayında yeniden seçilen Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in, ülkeyi dışa açmak ve ülke ekonomisini geliştirmek için bir dizi önlem aldığı görülmektedir. Bunlar arasında ticaret tarifelerinde indirim, vize gereksinimlerinin gevşetilmesi gibi adımlar yer alır. "Uluslararası göç" konusu o zamandan beri bu reformların merkezi haline gelmiştir ve bağımsızlığından bu yana göçün varlığını tanımayan bir ülke için

bunu önemli bir adım yapmıştır (Erdoğan, 2021, s. 162-164). Özbekistan'daki iktisadi sorunlardan dolayı Rusya, Kazakistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Kore Cumhuriyeti ve Avrupa'ya işgücü göçü son yıllarda artmaktadır. 2019 yılında yayınlanan Dünya Bankası araştırması, Özbekistan'dan işgücü göçünün temel nedeninin zayıf yerel işgücü piyasaları olduğunu göstermiştir. Göç durumu özellikle istikrarsız iktisadi yapı ve işsizlikten kaynaklanmaktadır (Seitz, 2020).

Tablo 1'de yer aldığı şekli ile Rusya, Özbekistan'dan gelen göçmen işçiler için başlıca varış noktası olmakla birlikte AB'nin de iş göçü açısından yeri önemlidir. Daha önce iş göçü bağlamında var olan hareketliliğin menşei ülke açısından yarattığı avantaj bağlamında Özbek ekonomisi, büyük ölçüde işçi dövizlerine bağlı olduğu söylenebilir. 2021'de Özbekistan'a gönderilen para hacmi, yaklaşık 7,6 milyar ABD Dolarına tekabül etmektedir (Uzdaily, 2021) - ki bu durum aynı zamanda ülkenin dışa bağımlılığı noktasına da dezavantaj olarak düşünülebilir-. Burada özellikle Rusya faktörü dış politika ve iktisadi politikada büyük bir etki alanı sağlayan faktör olarak göz ardı edilmemelidir. Rusya'nın SSCB sonrası dönemde Orta Asya da yaratmaya çalıştığı hegemonyanın farklı şekilde devamı noktasında bu durum okunabilir.

İkinci olarak Kazakistan'a bakıldığında Kazakistan, özellikle Rusya ile ilişkileri ve Orta Asya'da diğer ülkeler karşısında gelişen konumu ile öne

Tablo 2: Orta Asya Ülkelerinden AB'ye Alınan Çalışma Vizeleri

	2018	2019
Özbekistan	4.649	5.680
Kazakistan	3.790	4.639
Türkmenistan	245	346
Kırgızistan	2.230	2.668
Tacikistan	868	1.146

Kaynak: (The Oxus Society for Central Asian Affairs, yty); (The Oxus Society for Central Asian Affairs, 2020)

Tablo 3: Orta Asya Ülkelerinden ABD'ye Alınan Çalışma Vizeleri

	2018	2019	2020
Özbekistan	80	85	54
Kazakistan	249	332	144
Türkmenistan	28	33	13
Kırgızistan	12	13	7
Tacikistan	23	21	6

Kaynak: (The Oxus Society for Central Asian Affairs, yty);
(The Oxus Society for Central Asian Affairs, 2020)

çıkılmaktadır. Göç alan ve veren ülke konumunda olan Kazakistan'da 2020 yılında, toplam uluslararası göçmen sayısının 3,7 milyon olduğu görülmektedir⁴ (UN DESA, 2020). Tablo 1'de yer alan veriler bağlamında da Kazakistan'ın en fazla çalışma vizesi verdiği ülke olarak Rusya öne çıkmaktadır. Tıpkı Özbekistan'da olduğu gibi Tablo 2'ye ve Tablo 3'e göz atıldığında AB ve ABD daha az göçmen vizesi ile başvuru gerçekleştirilen bölgelerdir.

Üçüncü olarak Türkmenistan'dan 2020 yılında 3906 göçmenin iş göçü kapsamında Rusya'ya göç ettiği görülmektedir ("The Oxus Society for Central Asian Affairs", yty). Bu oran Kazakistan'ın yanında çok sınırlı bir göç akışı sunmakla birlikte özellikle Türkiye kilit bir ülke konumundadır. Pandemi öncesi süreçte 2018-2019 yılları döneminde Türkiye'ye toplamda 73 bin Türkmenistan vatandaşı göç etmiştir (QHA, 2019). Bu rakamlar, Rusya'nın çok üzerinde seyretmekle birlikte Türkiye'nin Türkmenistan açısından Rusya'dan daha önemli bir göç merkezi haline geldiğini de ortaya koymaktadır. Bu örnek bağlamında Türkmenistan diğer Orta Asya ülkelerinden farklı bir profil ortaya koymaktadır.

Kırgızistan'a baktığımızda ülkenin 1926-1991 yılları arasında Sovyet yönetimi altında olduğu görülmektedir. Ülke, 2022 tahmini verilerine göre 6,071,750 nüfusa sahiptir (CIA World Factbook, 2022). Ülkede var olan siyasi ve iktisadi sorunlar göç olgusunu da etkilemektedir. Bölge içinde Rusya'nın yanı sıra Kazakistan da önemli bir göç güzergâhı olarak görülmektedir (Khashimov, Zhandayeva, Nuranova, & Aisarina, 2020, s. 5).

Son olarak Tacikistan örneğine baktığımızda ilk olarak akla gelen konu ülkenin bölgesel çatışma alanlarından olan Afganistan'a yakınlığıdır. Ülke, bölge içerisinde en yoksul örnektir. Bu açıdan iktisadi olarak, Rusya ve Kazakistan'da çalışan Tacikistanlı göçmen işçilerden gelen ha-

valeler önemli bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin yaşadığı iktisadi, siyasi ve sosyal sorunlarda Afganistan'dan kaynaklanan afyon ticareti başta olmak üzere diğer istikrarsızlaştırıcı zorluklar ve asimetric unsurlar söz konusudur (CIA World factbook, 2022). Bu gelişmelere bağlı olarak ülkenin ekonomik ve eğitim alanında gelişimi de sınırlıdır. 2019 yılında ülkenin 8,194 milyar olan GSYİH'sinin yaklaşık üçte biri işçi göçmenlerinden gelmiş ve işçi dövizlerinin %80'i gıda ve ilaç gibi temel ihtiyaçlara harcandığı görülmektedir (Data World Bank).

Rusya'ya gerçekleşen göçlerde göçmenlerin özellikle inşaat sektöründe, şantiyelerde, ulaşım ve ticaret gibi "etnik işlerde" çalışıyor olmalarının yanı sıra; göçmenler tarafından en az tercih edilen faaliyet alanları tarım ve ticari hizmetlerdir (Laruelle, 2007, s. 109). Bu da, 2000'lerin başlarından itibaren göç konusunda düşünülmesi gereken bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Genel bir değerlendirme yapma bağlamında Orta Asya ülkelerinde Rusya'nın en önemli göç merkezi olduğu görülmektedir. Ancak Tablo 1'de göz atıldığında Rusya'nın 2019 yılında bir milyondan fazla göçmen almasına karşın bu rakamın 2020 yılında düşmesi dikkat çekmektedir. Bu durumun önemli nedenlerin biri tıpkı diğer ülkelerde yaşanan düşüş gibi Covid 19 pandemisinin yarattığı kapanmanın etkisi olarak görülebilir. Ancak Orta Asya'dan gerçekleşen göçlerde Rusya'nın AB ve ABD'nin üstünde yer alması Rus hegemonyasının göç aracılığı ile devamlılığı açısından düşündürüktür.

İkinci olarak başta Tacikistan ve Kırgızistan olmak üzere Orta Asya'dan işçi göçmenlerinin ülke ekonomilerine önemli katkılar sağladığı görülmektedir. 2021 yılı içinde göçmen dövizlerinin Kırgızistan ve Tacikistan'da GSYİH'sinin yaklaşık %30'unu oluşturduğu görülmektedir. Bu girdiler yerel para birimlerinin döviz kuru karşısında dengelenmesine yardımcı olmakla birlikte; tıpkı Kırgızistan ve Tacikistan gibi Öz-

⁴ Kazakistan ve Özbekistan arasındaki sorunlar bağlamında geri dönen Kazakların ülkeye girişleri de önemli bir durumdur. Bu açıdan 2003 tarihinde Kazakistan'a 21.803 Kazak Özbekistan'dan gelmiş bu rakam giderek artma eğiliminde olmuştur. Bkz: (Kalşabayeva, 2010)

bekistan da girdileri iktisadi istikrar açısından bir yatırım kaynağı olarak görmektedir (CABAR, 2021). Ancak bu durum da konjonktürel gelişmeler açısından son derece kırılgandır. Bunun nedeni Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte Rusya'ya uygulanan yaptırımların akabinde Rublenin zayıflaması ile birlikte Orta Asya lkelerinin ekonomileri için ani ve uzun vadeli etkilerinin olumsuz olacağıdır. Çünkü göçmen havalelerinin azalmasıyla birlikte Ruble'nin değer kaybına uğraması bu ülkeleri de yakından etkilemektedir (Hashimova, 2022). Burada özellikle savaşın tesirlerinin Orta Asya ülkelerini yakından etkilemesi bölge ülkelerinin yakın bir gelecekte alternatif g bölgelerine yöneliminin olup olmayacağını da sorgulatmaktadır. Bunun nedeni Ukrayna'nın aksine, Orta Asya'daki birçok ülkenin Rusya'dan gelen havalelere büyük lde bağımlı olmasının yanı sıra Rusya'da göçmen işçilerin istihdamının ve gelirlerinin azalması ile kendi ülkelerine havale gönderme imknlarının da azalacak oluşudur (Ratha & Kim, 2022).

nc bir nokta olarak eklenmesi gereken konu, Rusya'nın özellikle Kazakistan ve Ukrayna'da yaşanan gelişmeler bağlamında g merkezi olup olmadığının sorgulanmasının ihtiyacıdır. Bu durum Rusya'da bulunan göçmenlerin bir kısmının kendi ülkelerine dönmesine yol açmaktadır. Rusya'da işini kaybeden göçmenler Orta Asya'ya dönerken yılın ilk çeyreğinde Rusya'dan Taşkent'e dönenlerin sayısının 133.000 olduğu görülmektedir. Yine Duşanbe'ye dönen göçmenlerin sayısı da 60.337'dir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden kısa bir süre sonra gerçekleştirilen Orta Asyalı göçmenler arasında yapılan anketlerde Özbekistan ve Kırgızistan'dan gelen göçmenlerin yaklaşık yüzde 40'ının ülkelerine dönmeye hazır olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, Rusya'nın özellikle demografik emek gücü bağımlılığı açısından düşündürücüdür. Nitekim Rusya'nın 17,098,242 km²lik bir yzlcmne karşılık 2022 yılı tahmini verileri ekseninde 142,021,981 (CIA World Factbook, 2022) nüfusu olması ve demografik olarak doğum oranlarının az olması iş gücü ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Rusya'nın da bu durumu bertaraf etme ya da kendi lehine çevirebileceği bir politika geliştirmesi bağlamında Orta Asya'nın gücüne yneldeği söylenebilir. Bu durum da esasında "Orta Asya ve Rusya arasında bir g bağımlılığı ilişkisini doğurmaktadır" denebilir. Nitekim bu üç gelişme ekseninde Rusya'nın Orta Asya gleri konusunda önümüzdeki süreç içinde gücünün ve etkisinin azalacağı varsayımı yapılabilir.

Soğuk Savaş Sonrasında Orta Asya lkelerinden Gerçekleşen Uluslararası Gn Eğitim ve Kültürel Bağlamında Değerlendirilmesi

Çalışmada odaklandığımız gn eğitim boyutu ise karmaşıktır. Buradaki temel nokta ise devletlerin bir cazibe merkezi haline gelmesinin yanı sıra eğitim alanında özellikle yükseköğretim faktörünün (Ted McDonald & Worswick, 2015) devreye girişinde beyin gnn de öne çıkmasıdır. Beyin g ile birlikte gn yaratacağı etki alanın sadece iş alanında değil, aynı zamanda kalifiyeli iş alanı olarak değişen yapısı bu noktada önemlidir. "Beyin g" aslında birçok ülkenin eğitim politikaları kapsamında sunduğu avantajlar ile öğrencilere ücretsiz sunulan burs ve diğer olanakları içermektedir. Bu açıdan özellikle yükseköğrenim ğrencilerinin sayısındaki artış dikkat çekicidir. Burada var olan gn boyutu, menşei ülke açısından ileride sorun yaratabilecek bir yapıda görülmekle birlikte gelişmekte olan ülkeler için tam bir kayıp olarak görülmemektedir. Bunun nedeni göçmenlerin, kalan akrabalarını desteklemek ve mülk satın almak için genellikle kökene (göçmen havaleleri) nemli finansal akışlar sağlamalarıdır. İkinci nokta ise bu sürecin yurt içine dönüşü yanı "beyin kazanımı" olgusudur. Yksekğretimini farklı yerde alan bireylerin insan sermayesi olarak kökenlerine dönüşleri döndükleri ülkede beşeri sermaye kaybını aza indiren bir durum yaratabilmektedir (Chiswick, 2005, s. 4-6).

Ancak şunu da eklemek gerekir ki gn eğitim boyutunun özellikle dış politika geliştirilmesi noktasında yumuşak gücü ve kamu diplomasisi etkisi önemlidir. Bu açıdan ikili ilişkiler ekseninde sunulan fırsatların iktisadi yönünün yanı sıra dış politik etkisi de yetişen bireylerin menşei ülke ve varış ülkesi arasındaki ilişkilerini etkilemektedir. Bu etki, kültürel, sosyal ve siyasi etkileri de içine alan geniş bir yelpaze sunmaktadır. Burada var olan yapı içinde yumuşak gücü ile kamu diplomasisi ilişkisi özellikle devletlere dış politik avantajlar sağlayabilmektedir. Çünkü kullanılan yumuşak gücü unsuru olarak eğitimin bir kamu diplomasisi etkisi yaratması sadece bireyi değil, ekseriyet ile sosyokültürel çevresini de etkileyecek bir alan sunabilmektedir.⁵

Bu gücün kullanılması kapsamında ilk olarak dikkat edilmesi gereken durum Rus diasporası ve azınlığıdır. 1991 yılında SSCB'nin kşnn takiben Orta Asya lkelerinde pek çok Rus bir anda yeni bağımsızlık kazanan ülkelerin vatandaşı olmuştur. Böylece Sovyetler'in kş ile yaklaşık

⁵ Konuya dair ayrıntılı bilgi için bkz: (Melissen, 2005); (Köksoy, 2019)

25 milyon etnik Rus, kendilerini bir anda yurtdışında yaşarken bulmuşlardır ki bu oran Çinlilerden sonra dünyanın en büyük ikinci diasporasının ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Ancak 1990'larda etnik Rusların Rusya'ya kitlesel bir göçü olmasına rağmen, bugün hala Orta Asya bölgesinde Rus nüfusun varlığı önemli bir yere sahiptir. Bu durum Rusya'ya, bölgede önemli bir etki yaratma imkânı tanımakta ve kültürel alanda da hegemonya yaratımını desteklemektedir. Özellikle dil bağlamında Rusça konuşan medyanın bilgi alanındaki hâkimiyet dâhil olmak üzere yumuşak güç uygulayabilme avantajı önemlidir (Zhunisbek, 2019, s. 45). Bu noktada Rusya'nın Orta Asya bölgesinde bir yumuşak güç unsuru olarak eğitimi kullanması ve bu gücü koruması kültürel etkisinin sürmesi ile hegemonya devamı açısından önem taşımaktadır. Tıpkı iktisadi göç konusunda bağlantı olduğu gibi Rusya'nın özellikle eğitim alanında da AB ve ABD'den daha fazla tercih edilir pozisyonda olması tarihsel ve bölgesel bağlar ile kısmen açıklanabilecek bir durumdur. Özbekistan'dan gerçekleşen eğitim amaçlı göçlerde 2020 yılı verilerine bakıldığında, Orta Asya eyaletlerindeki toplam Özbek öğrenci sayısının 25 bin civarında olduğu ve bunun yaklaşık 10 bininin Kazakistan'da olduğu görülmektedir (Najibullah, 2020). Nitekim 2022 verileri incelendiğinde, yurtdışında eğitim alanların sayısının 59.592'ye ulaştığı görülmektedir. Bu bağlamda Orta Asya ve Rusya'nın dışında Türkiye, ABD, Japonya başta olmak üzere pek çok ülkeye eğitim bağlamında kısa süreli göçler söz konusudur (UNESCO, tarih yok).

Eğitim alanında da Rusya Kazakistan'dan 2020 yılı içerisinde 30,494 kişiyi göçmen olarak kabul etmiştir (The Oxus Society for Central Asian Affairs, yty). Kazakistan için göçün Rusya odaklı olması iki ülke ilişkileri bağlamında ilk aşamada düşündürücü olmasa da kamu diplomasisinin kullanılması açısından Rusya'nın özellikle son yıllarda artan bir önem verdiği Rus Dünyası Vakfı (Russkiy Mir)'nin etkisi de önemlidir. Esasında Rus Dünyası Kremlin açısından Rus dil, ortak tarih ve Rus Ortodoks Kilisesi devletleri birleştirme ve nüfuzunu genişletmeyi amaçlayan bir adımdır. Özellikle Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "Rus Dünyası" ile çağrışımını yaptığı durum, "Rus dünyasının, tarihi Rus birliğinin yeniden kurulması arzusu" dur (Jilge, 2021). Keza, 2006 yılı itibari ile BDT üyelerinden Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'ın yer aldığı Eğitsel, Bilimsel ve Kültürel İşbirliği Vakfı (IFESCO) oluşturulması (Keltitli, 2018, s. 167) da eğitim alanındaki adımları öne çıkaran gelişmelerdir. Daha önce de değin-

diğimiz gibi diğer Orta Asya ülkeleri gibi Kırgızistan da Rusya ile kültür ve dil bağlamında göç hareketlerinin etkilendiği görülmektedir. 2019 yılında, Rusya'ya eğitim amaçlı gidenlerin sayısı 21.543'dir (Khashimov, Zhandayeva, Nuranova, & Aisarina, 2020, s. 6). Öte yandan eğitim göçü kapsamında, 2000'lerin başında Rusya'da binden az Tacik öğrenci varken, bu öğrencilerin sayılarının 2019 ve 2020'de 18.000'i aştığı görülmektedir (Prague Process "Tajikistan", yty). Ülkede özellikle ABD etkisi bağlamında eğitim alanında öne çıkan destekler söz konusudur. USAID Ulusal Eğitim Geliştirme Stratejisi kapsamında 2021-2030'da politika planlama ve bütçeleme açısından yardımcı adımlar atmıştır. Yine USAID ülke çapında 2 milyondan fazla izleyiciye sunulan Tacik alfabetini öğrencilere tanıtmıştır (USAID, 2021). Ayrıca Orta Asya'da Güvenli Göç faaliyeti adı altında USAID'ın bölgede insan ticaretini önlemek başta olmak üzere sınır ötesi bağlantılar ile göçü güvenli hale getirmek için Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Türkmenistan ve Özbekistan'da uygulanan beş yıllık bir faaliyetler de gerçekleştirmektedir (USAID, 2022). ABD'nin yanı sıra Rusya'nın eğitim alanında bölgesel bir diğer rakibi de Çin olarak karşımıza (The Oxus Society for Central Asian Affairs, 2020) çıkmaktadır. Bu durum esasında küçük örnekler olarak görülse de uzun vadeli devam eden çalışmalar ile Rus etkisinin azalmaya başlaması ile yumuşak güç kullanımının boyutu da değişebilir.

Sonuç Yerine

Orta Asya bölgesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler alanında öne çıkan bölgelerden biri olmuştur. Esasında bölge tarih boyunca pek çok medeniyetin geçiş ve göç merkezidir. Soğuk Savaş'ın ardından, SSCB'den bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin, uluslararası sistemde yer edinmeleri ile birlikte bölgenin yeni bir çağa girdiği görülür. Bu açıdan 1991 sonrasında, göç konusu bölge için uluslararası boyutları ile ele alınması gereken bir durum halini almıştır. Bu bağlamda Orta Asya bölgesinde var olan göçün yapısı genel olarak Rusya merkezli bir ilerleme göstermektedir. Bunun nedenleri üzerine düşünüldüğünde belli noktalar karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Rusya'nın merkezde yer aldığı bu uluslararası göç güzergâhının iş ve eğitim alanında AB, ABD gibi Batılı ülkelerin üst sırasında yer aldığı görülmektedir. Bu durumun açıklanmasında coğrafi, tarihsel, kültürel faktörler gibi alt birimler düşünülebilir. Özellikle Orta Asya ülkelerinin yaşadığı istikrarsızlık sorunu göç hareketliliğinin temel itici gücü olmakla birlikte Rusya'nın tarihsel ve coğrafi konumu bu istikrar-

sızlıktan kaçış bölgesi olarak görüldüğü gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır. İkinci olarak Orta Asya'dan, ilerleyen bir göç güzergâhının oluşması ile Rusya'ya olan siyasi bağımlılığı da arttıran bir durum olarak değerlendirilebilir. Nitekim özellikle Orta Asya ülkelerinden göç güzergâhının Rusya merkezli olması da önemlidir. Tarihsel geçmişin yanı sıra Rusya istihdam alanında bir cazibe merkezi olarak görülebilir. Ancak AB ve diğer ülkeler ise göçmen politikaları kapsamında değişen koşulları ile birlikte, Orta Asya ülkelerinden göçün bir diğer varış noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü olarak eklenmesi gereken en önemli durumlardan biri de demografidir. Rusya'nın artan bir şekilde genç nüfus ihtiyacı ve emek arayışı onun bölge ülkeleri tarafından bir iş çekim gücü oluşturduğu fikrini ortaya çıkarmaktadır. Demografik faktörler bu açıdan Rusya'nın 1990'lardan itibaren yaşanan nüfusunu yabancı işgücü akışını teşvik etmesi ile stabil hale getirebilecek bir durumdur. Rusya'nın ana yabancı işçi kaynağı olan Orta Asya ülkeleri, bu açıdan önemli bir yere sahiptir. Veriler bağlamında bakıldığında 2050 yılına kadar çalışma çağındaki nüfusun Özbekistan'da 6,4 milyon, Tacikistan'da 2,8 milyon ve Kırgızistan'da 600.000 artacağına ilişkin öngörüler önemlidir (Ryazantsev, Bogdanov, Dobrokhleb, & Lukyanets, 2017, s. 41). Dördüncü olarak ise beyin göçü kapsamında Rusya'da bulunan Orta Asya ülkelerinden gelen bireylerin varlığı özellikle siyasi boyut kapsamında kamu diplomasi açısından önemli bir yere sahip olarak düşünülmelidir. Rusya'nın özellikle bölgede hegemonik girişimleri ekseninde kamu diplomasisi aracı olarak eğitim odaklı göçü kullanması önemlidir. Yine iktisadi bağlamda da "Rusya için aranan eğitilmiş ve kalifiye iş gücünü sağlaması bağlamında bir diğer avantaj unsurunu yaratmaktadır" denebilir.

Diğer taraftan Orta Asya'dan göçün uzun vadeli etkilerinin, olumludan çok olumsuz olduğu ifade edilebilir. Burada sosyal, ekonomik ve politik açıdan bir değerlendirme yapılırsa, özellikle Kazakistan'da beyin göçü kapsamında yetenekli bireylerin kalıcı olarak yurt dışında kalmaları, ülkelerinin sosyal dokusuna zarar vermektedir. Bu bağlamda çalışmanın başta belirtilen sınırlılığı kapsamında, eğitim boyutu göçü önemli ölçüde iktisadi, siyasi ve sosyal bağlamda etkileyen bir yapıya sahiptir. Ayrıca ekonomik olarak göçün etkileri kapsamında özellikle Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın dış şoklara karşı daha da savunmasız hale geldiği söylenebilir. Bu noktada sadece verilen göçler değil, özellikle Afganistan

da son dönemde yaşanan göç dalgası gibi konjonktürel gelişmelerin de boyutu unutulmamalıdır.

Son olarak uluslararası alanda göçün bir güç unsuru olarak kullanılmasında Rusya'nın Orta Asya bağlamında nüfuzunun son dönem içinde azaldığı ve özellikle de Covid 19 süreci ile bu durumun yeniden sorgulanması gerektiği ifade edilebilir. Ancak bölge ülkeleri ile Rusya'nın tarihsel bağı ve işbirliği noktasında Rusya'nın hala bir cazibe merkezi olduğu da unutulmamalıdır. Yakın gelecekte Orta Asya ülkelerinin Rusya üzerinde bir dış politika aracı olarak göçün gücünü kullanması durumu özellik emek yoğun iş gücü noktasında düşündürücüdür. Belirttiğimiz durumlar ve demografik yapı ekseninde Rusya'nın bu güce ihtiyacı ortadadır. Ancak burada da Rusya'nın özellikle eğitim alanında göç hareketlerinde gücü kültürel ve dilsel etki alanı yaratma politikası noktasında öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Bartolomeo, A. D., Makaryan, S., & Weinar, A. (2014). *Regional Migration Report: Russia and Central Asia*. European University Institute.
- Bratram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Hece Yayınları ve Dergileri.
- Breinbauer, A. (2007). Brain Drain - Brain Circulation or... What Else. *Research Centre International Economics*.
- CABAR. (2021). *Labor migration from Central Asia: constantly relying on Russia is a wrong strategy*. <https://cabar.asia/en/labor-migration-from-central-asia-constantly-relying-on-russia-is-a-wrong-strategy#:~:text=According%20to%20the%20latest%20data,a%20year%20and%20a%20half. adresinden alındı>
- Castles, S. (2003). Towards a sociology of forced migration and social transformation. *Sociology*, 13-34. ("Central Asia and Afghanistan" yty Erişim : <https://open.lib.umn.edu/worldgeography/chapter/8-7-central-asia-and-afghanistan/#:~:text=Central%20Asia%20has%20an%20extremely,spans%20of%20sand%20and%20desolation. adresinden alınmıştır>
- Cunningham. John M. (yty) "Central Asia" Erişim: <https://www.britannica.com/place/Central-Asia adresinden alınmıştır>.
- Central Asia Migration Tracker: Study Migration in 2016*. (tarih yok). 12 13, 2021 tarihinde Central Asia Migration Tracker: <https://oxussociety.org/viz/migration-patterns/ adresinden alındı>
- Chiswick, B. R. (2005). *High Skilled Immigration in the International Arena*. Chicago: IZA Discussion.
- CIA World Factbook. (2022). *Kyrgyzstan*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kyrgyzstan/ adresinden alındı>
- CIA World Factbook. (2022). *Russia*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#-geography adresinden alındı>
- CIA World factbook. (2022). *Tajikistan*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tajikistan/ adresinden alındı>
- Clement, V., & Kataeva, Z. (2018). The Transformation of Higher Education. In: *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries*. içinde Palgrave.
- Darieva, T. (2005). Recruiting for the Nation: Post-Soviet Transnational Migrants in Germany and Kazakhstan. *Siberian Studies*, 153-172.
- Kaya, E. E. & Özel Özcan, M. S. (2021). International Migration and The Rise of Islamophobia as A "New Racism" Type . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 10 (4) , 3091-3109 . DOI: 10.15869/itobiad.896444
- Erdoğan, Z. (2021). Uzbekistan's Transformation with the New Uzbek Strategy: Shifting Policies towards Mediation of Labor Migration through. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 157-171.
- Foucault. M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Yayınları
- Girsberger, E. M. (2017). *Migration, Education and Work Opportunities*. Germany: University of Lausanne and IZA.
- Gulina, O. (2020). *Migrants from Central Asia in the EU countries*. https://longreads.cabar.asia/migrants_from_central_asia_in_the_eu_en adresinden alındı
- Hashimova, U. (2022). *Less than half of Central Asians labor migrants are ready to return to their home countries a month after Russia's invasion of Ukraine*. <https://thediplomat.com/2022/04/are-central-asian-migrant-workers-ready-to-leave-russia/ adresinden alındı>
- Hirsch, F. (2005). *Empire of the Nations. Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union*. Cornell University Press.
- Hollifield. J. (1992). *Migration and International Relations: Cooperation and Control in the European Community* The International Migration Review , Summer, 1992, Vol. 26, No. 2, Special Issue: The New Europe and International Migration. ss. 568-595
- ICMPD. (2022). *Eastern Europe and Central Asia 2022: Six migration issues to look out for in 2022*. https://www.icmpd.org/file/download/56967/file/ICMPD_Migration_Outlook_EasternEuropeCentralAsia_2022.pdf adresinden alındı

- IOM, (2020). World Migration Report. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
- IOM . (2021). *IOM Strategy In Central Asia Regional Strategy 2021-2025*. 12 12, 2021 tarihinde International Organization for Migration: <https://kazakhstan.iom.int/iom-strategy-ca> adresinden alındı
- IOM. (yty) " Key Migration Terms " : <https://www.iom.int/key-migration-terms#:~:text=International%20migration%20%E2%80%93%20The%20movement%20of,which%20they%20are%20not%20nationals> adresinden alındı
- Jilge, W. (2016). " Russkiy Mir: "Russian World": <https://dgap.org/en/events/russkiy-mir-russian-world> adresinden alındı
- Kaşabayeva, B. K. (2010). Orta Asya Kazak Diasporasının Vatana Dönüşü ve Uyum Meseleleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3).
- Kelkitli, F. A. (2018). Rusya'nın Egemen Demokrasi Modelinin Orta Asya Devletleri Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 157-175.
- Khashimov, S., Zhandayeva, R., Nuranova, K., & Aisarina, Z. (2020). Introducing the Central Asia Migration Tracker. *The Oxus Society*.
- Kocaoğlu, T. (2000). Turkistan Abroad: The Political Migration – From the Soviet and Chinese Central Asia (1918-1997). *Migration in Central Asia: Its History and Current Problems* (s. 113-126). içinde Osaka : Japan Center for Area Studies, National Museum of Ethnology.
- Köksoy, E. (2019). Kamu Diplomasisi Yönetimi ve Stratejisi. *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler* (s. 11-54). içinde https://www.researchgate.net/publication/340528825_Kamu_Diplomasisi_Yonetimi_ve_Stratejisi adresinden alındı
- Lewis, R., & Rowland, R. (1979). *Population redistribution in the USSR: its impact on society*. Praeger.
- Lorimer, F. (1946). *The Population Of The Soviet Union: History And Prospects*, Cenevre. League of Nations
- Makhanov, K. (2020). *UN Population Prospects: Case of Central Asia*. <https://www.eurasian-research.org/publication/un-population-prospects-case-of-central-asia/> adresinden alındı
- Makhanov, K. (tarih yok). *Brief Overview of External Migration in Kazakhstan*. Mayıs 20, 2022 tarihinde Eurasian Research Institute: <https://www.eurasian-research.org/publication/brief-overview-of-external-migration-in-kazakhstan/> adresinden alındı
- Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*. Palgrave. *Migration Policy Institute*. (tarih yok). 12 13, 2021 tarihinde Migration Policy Institute: <https://www.migrationpolicy.org/article/dependent-remittances-tajikistan-prospects-dim-economic-growth> adresinden alındı
- Najibullah, F. (2020). *Education Exodus: Uzbek Students Rushing Home To Study After Tashkent Eases Transfers*. <https://www.rferl.org/a/uzbek-students-rushing-home-to-study-after-tashkent-eases-transfers/30434095.html#:~:text=The%20number%20of%20Uzbek%20students,total%20is%20difficult%20to%20confirm> adresinden alındı
- Pol-Droit, R. (1975, 08 05). *Michel Foucault, on the Role of Prisons*. New York Times: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/12/17/specials/foucault-prisons.html?_r=1. adresinden alındı
- Popova, Z. (2018). Exile as Imperial Practice: Western Siberia and the Russian Empire, 1879-1900. *IRSH, Special Issue*, 131-150.
- Population, total - Turkmenistan*. (tarih yok). Mayıs 20, 2022 tarihinde The World Bank: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TM> adresinden alındı
- QHA. (2019). *2018'den 2019 Mart ayına kadar Türkiye'ye toplamda 73 bin Türkmenistan vatandaşı göç etti*. <https://qha.com.tr/haberler/turkmenistan-dan-turkiye-ye-1-5-yilda-70-bini-askin-kisi-goc-etti/60470/> adresinden alındı
- Rahmonova-Schwarz, D. (2010). Migrations during the Soviet Period and in the Early Years of USSR's Dissolution: A Focus on Central Asia. *Migrations en Asie centrale et au Caucase*, ss.9-30. Erişim: <https://journals.openedition.org/remi/5196?lang=en#tocfrom1n3> adresinden alındı.
- Ratha, D., & Kim, E. J. (2022). *Russia-Ukraine Conflict: Implications for Remittance*. KNOMAD. https://www.knomad.org/sites/default/files/2022-03/KNOMAD_Policy%20Brief%202017_Ukraine-Implica

- tions%20for%20Migration%20and%20Remittance%20flows_March%204_2022.pdf adresinden alındı
- Ryazantsev, S. V., Bogdanov, I., Dobrokhleb, V., & Lukyanets, A. (2017). Migration from central Asian countries to Russia and Kazakhstan in the context of integration processes in the Eurasian economic union format. *Central Asia And Caucasus*, 18(1).
- Sahadeo, J. (2007). Druzhba Narodov' or second class citizenship? Soviet Asian migrants in a post-colonial world. *Central Asian Survey*, 559-579.
- Seitz, W. (2020). *Free Movement and Affordable Housing Public Preferences for Reform in Uzbekistan*. World Bank.
- Tahir, M. (2011). In *Post-Soviet Central Asia, Russian Takes A Backseat*. https://www.rferl.org/a/in_post_soviet_central_asia_russian_takes_a_back_seat/24342710.html#:~:text=In%20the%20%20years%20since,cannot%20speak%20it%20at%20all. adresinden alındı
- Taşığıl. A. (2012) "Türkistan" TDV İslâm Ansiklopedisi'nin Cilt 41. İstanbul: ss. 556-560 Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkistan> adresinden alındı.
- Ted McDonald, J., & Worswick, C. (2015). Chapter 11 - High-Skilled Immigration in a Globalized Labor Market. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780444537645000116?via%3Dihub> adresinden alındı
- The Oxus Society for Central Asian Affairs. (2020). *Introducing the Central Asia Migration Tracker*. <https://oxussociety.org/introducing-the-central-asia-migration-tracker/> adresinden alındı
- The Oxus Society for Central Asian Affairs. (yty). Work Migration in 2020. <https://oxussociety.org/projects/migration/> adresinden alındı
- Turkmenistan Net Migration Rate 1950-2022*. (tarih yok). Mayıs 29, 2022 tarihinde Macrotrends: <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/net-migration> adresinden alındı
- UN DESA. (tarih yok). 12 13, 2021 tarihinde UN DESA: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> adresinden alındı
- UNESCO. (tarih yok). *Uzbekistan*. 05 20, 2022 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> adresinden alındı
- UNICEF-Tajikistan*. (tarih yok). Mayıs 20, 2022 tarihinde UNICEF: <https://www.unicef.org/tajikistan/second-decade#:~:text=With%20an%20estimated%20population%20of,cent%20live%20in%20rural%20areas.> adresinden alındı
- USAID. (2021). *TAJIKISTAN*. <https://www.usaid.gov/tajikistan/education> adresinden alındı
- USAID. (2022). *The Safe Migration in Central Asia*. <https://www.usaid.gov/central-asia-regional/fact-sheets/safe-migration-central-asia> adresinden alındı
- Uzbekistan Reaches Deal With Russia on Labor Migration*. (2017, Nisan). 12 13, 2021 tarihinde eurasianet: <https://eurasianet.org/uzbekistan-reaches-deal-russia-labor-migration> adresinden alındı
- Weiner, M. (1985). On International Migration and International Relations. *Population and Development Review* . Vol. 11, No. 3 . ss. 441-455
- World Bank. (2022, 05 20). *GDP (current US\$) - Kazakhstan*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=KZ> adresinden alındı
- World Population Review*. (tarih yok). 12 10, 2021 tarihinde <https://worldpopulationreview.com/continents/central-asia-population> adresinden alındı
- WPR. (2022). *Central Asia Population 2022*. <https://worldpopulationreview.com/continents/central-asia-population> adresinden alındı
- Zhunibek, A. (2019). Russia's Policy in Central Asia During The Putin Era. *Eurasian Research Journal*, 1(2).

Extended Summary

Migration is a crucial phenomenon in human history and profoundly affects societies. Migration movements have affected many regions and communities throughout history. International migration has been an essential power factor in regulating the relations between these societies. Globally, especially in the last decade, large-scale migration movements have shown us examples of using the phenomenon of migration as a power factor. International migration from the Middle East to other parts of the world after the Arab Spring process has increased the work done in the field. However, after the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics, which has a long history, in 1991 and the emergence of new states afterwards, large-scale migration movements in Central Asia constitute a vital part of the studies in the field. Migration in the Central Asian region is the leading research area in this paper. In addition, the long historical and cultural heritage of Central Asia further increases the importance of migration in this region.

The subject of the study is the importance of international migration in the Russian Federation and Central Asia context. This study aimed to make a comparative analysis. This study examines the effect of international migration between Central Asian states and the Russian Federation. Central Asian states and Russia were chosen because of the region's importance for the discipline of international relations. First, the concept of international migration will be explained with its significance in the study. This section, which includes questioning the historical background of the idea and its different definitions, is critical in understanding the questions to be answered in the following paragraphs, such as for what purpose the migrations from Central Asia were made or whether it was compulsory. After explaining the concept of international migration, a comparative analysis of the data will be made, and the progress of migration in the region and the reasons for this will be investigated.

Thus, it has been questioned whether the international migrations from the Central Asian region will create a new power element in Russia. In this way, the current migration waves in the area and their effects on the axis of countries are analysed. In this case, it is questioned whether international migration can be a foreign policy tool used by the Central Asian states against Russia or, on the contrary, that international migration can be used in favour of Russia. The question of which side gains from the power of international migration in the region has been analysed. Work (employment) and education issues will be evaluated in this context. These topics have been chosen because of the comparability of data and because they are essential drivers of migration.

Within the aim of the study, international migration in Central Asian countries was examined on regional and national data. The questioning of the migrations for education and employment in the region, together with the data, has made it possible to understand the effect of brain and labour-intensive migrations, especially in recent years. In this context, it is vital to examine the fields of employment and education. This is because these areas will be analysed, and the phenomenon of migration will be conceptualised as an element of power; in this way, the question of which side gains this power will be answered.

The method followed in this paper is to give comparative analyses. At this point, the literature was examined, and national and international studies were reviewed. Regional and national data were evaluated using international migration theories. In addition, although the post-Cold War period is generally discussed in the article, the historical process is mainly included in the analysis. In this way, the historical background of the study can be seen clearly.

On the other hand, the economic and cultural evaluation of international migration in the region after the Cold War was made. In this section, the fields of education and employment form the basis of the study. In this context, data from various sources were used and included in the analysis. Data on work visas received from Central Asian countries to Russia, the European Union, and the United States are presented in the study's comparatively migration waves of five Central Asian countries. It is seen that the economic and political power of the Central Asian states has become a power factor within the

framework of the concept of international migration.

For this reason, migration in and out of the region has long been considered vital for the social and economic history of Central Asia. However, it has been observed that the meaning of migration in the area has changed after the Cold War. In addition, the effect of demographic factors on migration is also mentioned.

As a result, the migration movements in the region have adverse effects in the long term on the axis of Russia and Central Asian countries. It is imperative that Russia makes immigration a power factor and uses it in employment and education. Likewise, Central Asian countries similarly use the immigration trump card. Finally, both Central Asia used the power of international migration against Russia in political and economic fields; It has been found that Russia uses the power of this global migration, especially in education, as a power factor against the Central Asian states.